

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ МАЙНОВОГО СТРАХУВАННЯ УКРАЇНИ

О. Рудик, Я. Дропа, Х. Панчук

Львівський національний університет імені Івана Франка
79008 м. Львів, проспект Свободи, 18

Розглянуто поняття майнового страхування, його функції, досліджено основні тенденції його розвитку в Україні.

Ключові слова: страхування, економічне призначення, програми страхового покриття, макроекономічні фактори.

Вітчизняний страховий ринок важливий сегмент ринкових економічних відносин, отже страхування в змозі забезпечити не тільки безпеку, стабільність, соціальні гарантії в суспільстві через механізм страхового захисту, а й у перспективі може стати серйозним механізмом перерозподілу інвестиційних ресурсів і вирішенням питання зайнятості населення. У страхових компаніях виникають проблеми, які перш за все пов'язані з тарифною політикою, інвестуванням та управлінням резервами і тому вони потребують негайного вирішення, оскільки страхові виплати українських страховиків є суттєво нижчими, ніж у розвинених країнах.

Значний внесок у дослідження теорії та практики майнового страхування зробили західні вчені – А. Манес, Д. Бланд, Дж. Діксон, В. Гейльман, В. Гаврийський, Д. Фарні. Серед вітчизняних науковців – В. Д. Базилович, Н. Н. Внукова, О. Д. Вовчак, С. С. Осадець, О. Д. Заруба, В. Й. Плиса та ін.

Ринкова економіка об'єктивно зумовлює зростання потреби у страховому захисті усіх суб'єктів ринку, саме тому наявність такої потреби та реальна можливість її задоволення характеризують ступінь розвитку економіки тієї чи іншої країни, дають уявлення про рівень захищеності майна її юридичних і фізичних осіб. Створення дієвої системи захисту інтересів громадян, підприємців, держави, підтримання соціальної стабільності суспільства неможливе без ефективного функціонування ринку страхових послуг.

Досконала система страхового захисту є підґрунтям забезпечення більш високого рівня стабільності народногосподарського відтворювального процесу, досягненням соціальної злагоди, гарантом високого рівня життя населення.

Однією з найдавніших і розвинених галузей страхування є майнове страхування. Його економічне призначення полягає в компенсації шкоди, заподіяної страхувальнику внаслідок страхового випадку із застрахованим майном. Ідеться як про матеріальні, так і про фінансові збитки.

Із розвитком суспільства зростає обсяг майна, що перебуває у приватній власності громадян, а отже, збільшується потреба в захисті майнових інтересів громадян.

Страхування майнових ресурсів є тим засобом захисту, за допомогою якого можна мінімізувати негативну дію різноманітних явищ у суспільному житті і навіть попередити чи взагалі усунути небажані наслідки їх дії. Отже, об'єктивна необхідність існування та розвитку майнового страхування в нашій державі викликана тим, що воно є ефективним, раціональним, економічним та доступним засобом захисту майнових інтересів як господарюючих суб'єктів: виробників товарів та послуг, так і громадян.

Майнове страхування – галузь страхової діяльності, в якій об'єктом страхового захисту є майно в найрізноманітніших його проявах. До майнового страхування відносять: страхування засобів повітряного, наземного та водного транспорту, страхування вантажів, інших видів майна, страхування фінансових ризиків тощо [2].

Економічне призначення майнового страхування полягає у відшкодуванні збитків, заподіяних страхувальнику внаслідок пошкодження або знищення майна при настанні страхових випадків. Існують наступні види майнового страхування: обов'язкове страхування врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень державними сільськогосподарськими підприємствами, врожаю зернових культур і цукрових буряків сільськогосподарськими підприємствами всіх форм власності; обов'язкове страхування тварин на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків; страхування повітряних суден; страхування електронних баз даних та програм комп'ютерних систем; добровільне страхування майна підприємств, установ, організацій (крім вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ); добровільне страхування будівель, що належать громадянам; добровільне страхування майна сільськогосподарських підприємств і фермерів; добровільне страхування майна, що належать громадянам [4].

Майнове страхування об'єднує найрізноманітніші види страхування, які поділяються на дві підгалузі: страхування майна громадян і страхування майна юридичних осіб. Виокремлення цих двох підгалузей пов'язане з істотними розбіжностями у практиці проведення страхування майна юридичних і фізичних осіб, оскільки розмір ризику при страхуванні майна фізичної особи, як правило, значно менший, аніж розмір ризику юридичної особи [11].

Ризики фізичної особи достатньо прості й однорідні і досить часто страховик може видавати стандартний страховий поліс, а ризики юридичної особи складні та неоднорідні, тому часто постає потреба створювати індивідуальні програми страхового покриття.

Майнове страхування є найширшою галуззю страхового ринку, включаючи цілий комплекс видів страхування (вантажів, усіх видів транспорту, майна фізичних і юридичних осіб, заставного майна, іпотеки тощо). Об'єднано ці підвиди в одну галузь через спільність об'єктів страхування, на які спрямовано захист, це – майно і майнові права страхувальників, за такого різноманіття підвидів страхування майна сьогодні становить найзначніший сегмент страхового ринку: його частка вже перевищила 70%.

Загалом, зростання даного сектора в середньому становить близько 25-30% щорік, що для України можна вважати досить непоганим показником. На думку експертів і учасників ринку суттєвим стимулом для розвитку ринку майнового страхування є посилення зацікавленості власників майна в його збереженні, що пов'язано з поступовим подоланням стереотипу про те, що держава відшкодує завданий збиток. Потрібно враховувати і такі чинники, як поступове оновлення майна. Сьогодні український страховий ринок демонструє швидкі темпи росту, поліпшуються його якісні характеристики, збільшується частка страхових послуг у ВВП, що сприятиме зростанню ролі страхових компаній у національній економіці.

В умовах ринкових відносин розвиток економіки передбачає появу великої кількості суб'єктів господарювання, які зацікавлені в забезпеченні захисту своєї діяльності, майна й доходів від непередбачених ризиків та їх наслідків, отже, в цей період страхування повинно розвиватися особливо інтенсивно. Проте даному процесу заважають загальні макроекономічні фактори, серед яких необхідно назвати: організаційно-правові; економічні; функціональні; кадрові; інформаційно-аналітичні.

Наведене вище свідчить про низьку ефективність і недостатню розвиненість вітчизняного страхового ринку. Необхідно наголосити, що зазначені фактори поряд із мікроекономічними чинниками створюють суттєві перешкоди на шляху реалізації страхових послуг. Розвиток страхового ринку, зокрема сектора майнового страхування, супроводжується новими вимогами клієнтів до страхових продуктів, реалізація яких пов'язана з певними проблемами. Це зумовлює актуальність наукових досліджень у сфері страхового маркетингу та специфіки реалізації його принципів в українських страхових компаніях.

Для формування і розвитку страхової справи сьогодні існує чимале коло розроблених законодавчих, нормативних і методичних документів. Однак, їхня кількість і розбіжність зазвичай ускладнюють орієнтування в законодавстві та стримують діяльність страхових компаній на ринку, отже виникла необхідність в удосконаленні система нормативно-законодавчого поля. Головні заходи, які необхідні для проведення державного регулювання є: реєстрація та ліцензування діяльності страхових організацій; нагляд за роботою страховиків та їх об'єднань [16].

Державне регулювання страхової справи необхідне для створення умов зміцнення страхового ринку, розвитку організацій із належною фінансовою та правовою основою, і, разом з тим, не допускати на страховий ринок спекулятивних і фіктивних компаній, що можуть заподіяти шкоду як страховій справі, так і страхувальникам.

У контексті дій влади для проведення державного регулювання є необхідним здійснення державного нагляду за страховою діяльністю в Україні. Державний нагляд за страховою діяльністю проводять для дотримання вимог законодавства України про страхування, ефективного розвитку страхових послуг, запобігання неплатоспроможності страховиків та захисту інтересів страхувальників. Державний нагляд за страховою діяльністю на території України здійснює Міністерство фінансів України та його органи на місцях, що діють відповідно до Положення, затвердженого Кабінетом Міністрів України.

Головними функціями Міністерства фінансів України у сфері державного нагляду за страховою діяльністю є: ведення єдиного державного реєстру страховиків (перестраховиків); видача ліцензій на здійснення страхової діяльності; контроль за платоспроможністю страховиків щодо використання їх страхових зобов'язань перед страхувальниками; встановлення правил формування, розміщення та обліку страхових резервів; розробка нормативних і методичних документів з питань страхової діяльності, що віднесена до компетенції Міністерства фінансів України; узагальнення практики страхової діяльності, розробка і подання у встановленому порядку пропозицій щодо розвитку і вдосконалення законодавства України про страхову діяльність; участь у здійсненні заходів щодо підвищення кваліфікації кадрів для страхової діяльності [14].

Міністерство фінансів України у сфері державного нагляду за страховою діяльністю має право: у межах своєї компетенції одержувати від страховиків встановлену звітність про страхову діяльність та інформації про їх фінансовий стан, а також інформацію від підприємств, установ і організацій, у тому числі й банків та громадян, що необхідна для виконання покладених на нього функцій; проводити перевірку щодо правильності застосування страховиками законодавства України про страхову діяльність і достовірності їх звітності з показників, що характеризують виконання договорів страхування, найчастіше одного разу на рік, призначити проведення за рахунок страховика обов'язкової аудиторської перевірки з визначенням аудитора; при виявленні порушень страховиками вимог законодавства України про страхову діяльність давати їм приписи про їх усунення, а у разі їх невиконання зупиняти або

обмежувати дію ліцензій цих страховиків до усунення виявлених порушень чи приймати рішення про відкликання ліцензій та виключення з державного реєстру страховиків (перестраховиків). Суперечки про відкликання ліцензій розглядає суд або арбітражний суд, поновлення дії ліцензії після її відкликання здійснюється у порядку передбаченому законодавством; звертатися до арбітражного суду з позовом про скасування державної реєстрації страховика [12].

Держава гарантує дотримання і захист майнових та інших прав і законних інтересів страховиків, умов вільної конкуренції у здійсненні страхової діяльності. Втручання в діяльність страховиків з боку державних та інших органів забороняється, якщо воно не пов'язане з повноваженнями органів, які здійснюють державний нагляд та контроль за діяльністю страховиків. Переоцінити значення держави у розвитку страхової справи надто складно, оскільки вплив держави на доступ страхової діяльності та страхового ринку загалом можливий лише при формуванні адекватної законодавчої та нормативної бази діяльності страхових організацій і функціонування ринку фінансових послуг, а також контролі за виконанням вимог законодавства й нормативних актів.

Впровадження міжнародних стандартів страхування в Україні є одним із важливих завдань і можливих напрямів входження страхового ринку держави у міжнародне страхове співтовариство. Проте це можливо лише при врахуванні економічного і політичного становища країни, фінансової стабільності і створенні законодавчої бази страхування. Залежно від економічного стану держави і фінансової стійкості страховиків буде формуватися і концепція страхування, тобто по суті визначатиметься рівень страхових гарантій з боку держави і окремих страховиків. При цьому страхові компанії можуть стати важливим інструментом проведення реформ, оскільки страховики знають сильні і слабкі сторони клієнтів і мають певний досвід ринкових перетворень.

Основні підходи до страхування в зарубіжних країнах зводяться до його ролі у різних сферах виробництва та фінансово-кредитної системи. Так, страхування в США отримало значний розвиток через необхідність зниження економічних ризиків. Страхування здійснюють приватні страхові компанії, кооперативи, уряд. Приватні страхові компанії – одна з найбільш потужних ланок американської фінансово-кредитної системи. Разом з тим у США немає єдиної для держави системи страхування. Кожний штат має власне страхове законодавство, страхові організації мають широкі повноваження в розробці власної страхової політики, визначенні розмірів платежів, практики їх відрахування і відшкодування збитків, що є специфічною особливістю американського страхового ринку [7].

В Ізраїлі державна політика в галузі страхування направлена на те, щоб запобігти зловживанням при обігу досить великих коштів, закони цієї держави чітко окреслюють не тільки сферу діяльності, але й обмежують свободу використання грошей застрахованих. Переказати їх на інші види страхування суворо заборонено, це жорстко контролюється фінансовими службами держави. Страхові компанії мають право вкладати кошти, одержані від населення у вигляді страхових внесків, тільки в державні облігації, і то не більше 50%. Компанії отримують гарантовані 4,5% річних. Не менш суворі і правила реєстрації компаній (крім обов'язкової застави в 25 мільйонів доларів): претендент на цей вид діяльності зобов'язаний довести, що за ним не тягнеться "кримінальний хвіст", оскільки перевірки проводяться досить суворо [10].

Перелік послуг, які надаються страховиками Ізраїлю, досить великий, але страхові компанії намагаються розширити цю сферу, пропонуючи нестандартні види послуг. Наприклад, страхова компанія "Долев" концерну "Фенікс-Ізраїль" спеціалізується на страхуванні житла і машин. Програма "Доля для дому" ділиться на дві

основні частини: страхування будинків, включаючи страхування стін, стелі, підлоги, балконів, труб і каналізаційного обладнання, електросистем, систем опалення та іншого майна, яке є невід'ємною частиною житла. Інша частина – це страхування вмісту квартири – меблів, побутових електроприладів, аудіо-, відеосистем, одягу, посуду, коштовностей і т.д. За бажанням клієнта, страховий поліс може бути оформлений як на квартиру в цілому, так і на кожну її частину окремо.

В Японії страхування здійснюється приватними страховими компаніями, державними організаціями і кооперативами. Приватні компанії і державні організації зайняті пошуком найбільш прибуткових сфер для вкладання коштів, які накопичені від страхових внесків. Вони діють на національному та міжнародному рівнях, і їхньою метою є зростання власних доходів. Тому вони страхують тільки "надійних" партнерів [9].

Проведення економічної реформи і структурної перебудови економіки обумовлює необхідність подальшого розвитку національного страхового ринку як складової частини фінансового ринку України, що сприяє створенню підґрунтя для стійкого економічного зростання і забезпечує відшкодування збитків у разі стихійного лиха, аварій, катастроф та інших непередбачених подій, що негативно впливають на добробут населення, діяльність суб'єктів господарювання і держави.

У сучасній економіці через страхування реалізується державна політика соціально-економічного захисту населення, а також формуються значні інвестиційні ресурси.

Сучасний страховий ринок формується в умовах стабільної динаміки базових макроекономічних показників, зокрема, зростання валового внутрішнього продукту, низьких темпів інфляції, стабільності національної валюти, що дає змогу забезпечити динамічний його розвиток. Крім позитивних макроекономічних показників, існують такі передумови розвитку національного страхового ринку [34]:

- зростання доходів населення з тенденцією до подолання низького рівня платоспроможності;
- підвищення зацікавленості юридичних та фізичних осіб у захисті своїх майнових інтересів;
- збільшення кількості прибуткових підприємств;
- законодавче запровадження обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів;
- розвиток ринків фінансових послуг (у тому числі фондового ринку) та формування національної системи іпотечного кредитування;
- запровадження системи недержавного пенсійного забезпечення.

Існують також негативні чинники, які стримують розвиток ринку страхових послуг: недосконалість захисту прав споживачів страхових послуг; низький рівень співвідношення страхових платежів з відрахуванням платежів, переданих на перестрахування українським страховикам, і валового внутрішнього продукту, незначна клієнтська база страховиків, а також зосередження страхової діяльності переважно на майновому страхуванні юридичних осіб; нерозвиненість довгострокового страхування життя, недержавного пенсійного забезпечення та відсутність правового регулювання діяльності страховиків у сфері обов'язкового медичного страхування; недостатність надійних фінансових інструментів для інвестування; велика кількість страхових компаній з низьким рівнем капіталізації, а також слабкий розвиток національного перестрахового ринку; використання страхового ринку суб'єктами господарювання для оптимізації оподаткування та витоку коштів за кордон; недостатній рівень кадрового та наукового забезпечення страхового ринку; низький рівень страхової культури населення [17].

В Україні не встановлений дієвий контроль за укладанням договорів обов'язкового страхування та належна відповідальність за відсутність таких договорів, що може призвести до нехтування потенційними страхувальниками обов'язкового страхування. Так, наприклад, відсутність контролю при здійсненні обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (запроваджено в Україні ще у 1996 році) призвело до того, що, за даними Моторного транспортного страхового бюро України, на сьогоднішній день, тільки 30% автовласників уклали договори обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів.

Доступність страхових тарифів також є важливим фактором, що безпосередньо впливає на зацікавленість широкого кола страхувальників у страхуванні. Надмірно високі ставки страхових тарифів стають гальмом на шляху розвитку страхування, а занижені не дають змогу страховику утворити страхові резерви, достатні для виплати страхових відшкодувань.

Враховуючи те, що для розрахунку страхового тарифу у ризиковому страхуванні застосовуються два основних показники – ймовірність настання страхового випадку та середня величина очікуваного збитку природним є те, що величина страхового тарифу для різних регіонів країни з різною ймовірністю настання одного й того самого ризику буде різною. Так, страховий тариф при укладанні договору страхування майна від ризику знищення та/або пошкодження внаслідок впливу природних сил у регіоні схильному до впливу природних сил буде значно вищим від страхового тарифу за тим самим ризиком в інших регіонах країни не схильних до впливу природних сил. Як наслідок, страхові платежі в такому регіоні можуть бути занадто обтяжливими для страхувальників в результаті чого незахищеними, в першу чергу, опиняться саме малозабезпечені верстви населення.

Висновки і перспективи подальших розробок у даному напрямі. На нашу думку, поширення страхування та розвиток добре функціонуючого страхового ринку повинні стати пріоритетом державної економічної та соціальної політики. Створення місткого та ефективного страхового ринку потребує часу. Також необхідним є прийняття законодавчих та регуляторних норм, тому уряд повинен ставити реальні завдання та фокусуватися насамперед на декількох найважливіших заходах: підтримка уряду; покращення захисту споживачів законодавчо; удосконалення механізму реалізації страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів. Це є необхідною умовою захисту потенційних потерпілих. Більш того, поширення автомобільного страхування слугуватиме, як і в багатьох інших країнах, двигуном подальшого розвитку сектора страхового забезпечення в цілому.

1. Алексеев І.В. Страхові послуги: навч. посіб. / Алексеев І.В., Кондрат І.Ю., Ярошевич Н.Б. – Львів: Вид-во нац. ун-ту „Львівська політехніка”, 2006. – 204 с.
2. Базилевич В. Д. Страхова справа / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич. – 6-те вид., стереотип. – К. : Знання, 2008. – 351 с.
3. Базилевич В.Д. Страховий ринок України. - К.: Товариство «Знання», КОО. – 2003. - 374 с.
4. Безугла В.О. Страхування/ Безугла В.О., Постіл І.І., Шаповал Л.П.// Страхування: Навч. пос.- К.: Центр учбової літератури, 2008.- 582с.
5. Грищенко Н. Б. Основы страховой деятельности : учеб. пособ. / Н. Б.Грищенко. – М. : Финансы и статистика, 2008. – 352 с.

6. Закон України «Про страхування» від 7 березня 1996р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996р. - №18 (остання редакція від 09.11.2011р.): Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
7. Захарченко В. С. Страхувальний ринок в Україні: стан, проблеми, перспективи. / В. С. Захарченко // Національна оборона і безпека. – 2008. – №6. – С. 26.
8. Козоріз Г.Г. Проблеми розвитку страхового ринку в Україні // Регіональна економіка. – 2008. - №2 – С. 183 – 191
9. Левченко В. П. Проблеми та перспективи розвитку страхового ринку України в умовах фінансової нестабільності // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2011. - №1 – С. 257 – 266
10. Машина Н. І. Міжнародне страхування: Навчальний посібник. –К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 504 с.
11. Мних М.В. Страхування в Україні: сучасна теорія і практика: Підручник. – К.: Знання України, 2006.- 284с.
12. Нечипорук Л. В. Закон України «О страховании»: науч.-практ. комментарий / Л. В. Нечипорук. – Изд. 5-е, доп. и перераб. – Х. : Одиссей, 2010. – 296 с.
13. Олійник О.С. Страхування: навч. посібник / О.В. Олійник, Г.О. Нагаєва: Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва. – Х.: 2008. – 283 с.
14. Попрозман О. І. Стан страхового ринку України в умовах кризи. // Формування ринкових відносин в Україні. - 2010. - №6(109). - С. 140-142.
15. Страхувальні послуги : підручник / [С. С. Осадець, Т. М. Артюх, О. О. Гаманкова та ін.] ; кер. авт. кол. і наук. ред. проф. С. С. Осадець і доц. Т. М. Артюх. – К. : КНЕУ, 2007. – 464 с.
16. Страхування : підруч. / [В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич, Р.В. Пікус, О.Ф. Філонюк, О.І. Черняк]. – К. : Знання, 2008. – 1019 с.
17. Фурман В. М. Страхування: теоретичні засади та стратегія розвитку : монографія / Фурман В. М. – Київ : Наук. думка, 2006. – 334 с.

MAJOR TRENDS OF PROPERTY INSURANCE UKRAINE

O. Rudyk, Y. Dropa, K. Panchuk

Ivan Franko National University of Lviv

The concept of property insurance, its functions, identifying key trends that are traceable in Ukraine.

Keywords: security, economic appointment, insurance coverage, macroeconomic factors.

ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ИМУЩЕСТВЕННОГО СТРАХОВАНИЯ УКРАИНЫ

О. Рудик, Я. Дропа, Х. Панчук

*Львовский национальный университет имени Ивана Франка
79008 г. Львов, проспект Свободы, 18*

Рассмотрено понятие имущественного страхования, его функции, определение основных тенденций, которые прослеживаются в Украине.

Ключевые слова: страхование, экономическое назначение, программы страхового покрытия, макроэкономические факторы.